

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота бакалавра

з теми: **“Особливості політичного розвитку
країн Західної Європи у XVII – XVIII ст.”**

Виконала: студентка IV курсу
напряму підготовки 6.020302 Історія
заочної форми навчання
Землякова Діана Сергіївна

Науковий керівник:
к. і. н., старший викладач
кафедри всесвітньої історії
Юга Олександр Анатолійович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Історіографії та джерельна база проблеми	6
Розділ II. Особливості організації політичного життя Англії	14
Розділ III. Визначальні риси функціонування політичної системи Франції	27
Розділ IV. Місце і роль інституту монархії в суспільно-політичному житті Іспанії	40
Висновки	51
Список використаних джерел та літератури	54

Вступ

Актуальність теми. Період XVII – XVIII ст. ознаменував собою в історії регіону Західної Європи народження нової спільності з новою системою координат. Перехідний характер названого періоду яскраво позначився насамперед в політичній сфері Західної Європи, де він пов'язаний з поняттям “абсолютна монархія”.

Проблема абсолютних монархій в історичній науці завжди викликала стійкий інтерес цілих поколінь істориків, а процес їх вивчення розширював коло дискусій навколо ключових питань про характер, сутність, соціальну базу, типологічну своєрідність, роль та місце абсолютизму в розвитку європейського суспільства. Звичайно, на висвітлення історії абсолютних монархій, характеристики їх функціонування, оцінку ролі в розвитку країн Західної Європи впливали методологічні підходи та методи аналізу історичного минулого, які виробляла історична наука XIX та XX століть. Але незаперечним залишався факт визнання їх як важливого етапу для становлення Європи нового часу.

Скажімо, під час дискусії про хронологічну межу між середньовіччям та новим часом, що проходила в 80 – 90-х рр. XX ст. на сторінках наукових видань, одним з аргументів на користь визнання за рубіж двох епох XVI і XVII століть стало формування в цей період нових політичних інститутів, абсолютистської держави як головної організації публічної влади в суспільстві. Відтак, постає необхідність наукового аналізу питання про місце та роль окремих європейських держав та особливостей їх політичних режимів.

Окрім того, аналіз особливостей політичного розвитку країн Західної Європи актуальний в контексті створення повнішого уявлення про еволюцію державної влади Західної Європи до сучасного республіканізму, про окремі елементи монархізму, що впливали на процес формування республіканських структур і традицій влади. Окрім того, у вітчизняній історичній науці відсутні

спеціальні дослідження з окресленої проблематики, що лише доводить необхідність її розробки.

Об'єктом дослідження є країни Західної Європи у XVII – XVIII століттях.

Предметом дослідження є особливості політичного розвитку західноєвропейських країн названого періоду.

Хронологічні межі роботи охоплюють період XVII – XVIII ст., тобто час поширення у Західній Європі абсолютизму як визначальної риси політичного життя регіону.

Мета роботи полягає у тому, щоб розкрити особливості політичного розвитку країн Західної Європи упродовж XVII – XVIII ст.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні **завдання**:

- з'ясувати стан джерельної бази та проаналізувати історіографію досліджуваної проблеми;
- розкрити характер змін, що відбувалися в політичному житті Англії;
- охарактеризувати визначальні риси функціонування політичної системи Франції;
- висвітлити місце і роль інституту монархії в політичному житті Іспанії;
- простежити роль особистостей монархів західноєвропейських країн в організації їх політичного життя.

Методологічною основою бакалаврської роботи є принципи історизму, науковості та об'єктивності. На всіх етапах дослідження застосовувався комплекс різних методів, які взаємно доповнювали один одного. Для розв'язання поставлених завдань були використані загальнонаукові (історичний, логічний, аналіз, синтез) та загальноісторичні (проблемний, хронологічний, історико-порівняльний) методи. Даний комплекс принципів і методів дослідження видається достатнім для досягнення визначених в роботі мети і завдань.

Практичне значення дослідження. Матеріали бакалаврської роботи можуть використовуватися студентами для підготовки до семінарських занять з курсу “Нова історія країн Європи та Америки”, написання рефератів,

курсoвих робіт, а також в навчальному процесі викладання всесвітньої історії в загальноосвітній школі.

Структура роботи відповідає поставленій меті та основним завданням дослідження і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел та літератури. Обсяг роботи без списку використаних джерел та літератури – 53 сторінки. Список використаних джерел та літератури нараховує 54 позиції.

Висновки

Отже, найбільш яскравою рисою нового суспільно-політичного ладу країн Західної Європи XVII – XVIII ст. стала персоніфікація влади, гіпертрофована роль особистості монарха, з яким пов'язані, як правило, в кожній країні комплекс перетворень в політичному, економічному житті, в структурах управління, в правовій системі та політичній ідеології. Визначити причини та умови переходу до режиму особистої влади, а також представити повноту реформування життя кожної європейської країни в епоху XVII – XVIII ст. залишається і сьогодні актуальним для історичної науки.

Визначальною ознакою політичного розвитку країн Західної Європи упродовж XVII – XVIII ст. стало завершення процесу еволюції станово-представницької монархії до абсолютизму з одночасним формуванням зовсім іншого суспільства. Перехідний характер досліджуваної в роботі епохи яскраво позначився саме в політичній сфері Західної Європи, але зі своєю специфікою в кожній окремо взятій країні регіону.

Водночас, абсолютизм багато в чому зберігав єдність з середньовічною формою політичної організації, з притаманними їй специфічними рисами: поєднання політичної влади та земельної власності, а на цій основі аристократизація влади, перевага ідеї монархії над іншими формами влади, нероздільність гілок влади, нелогічність, нечіткість і незавершеність формування ієрархії апарату управління. Звичайно, кожна з цих рис мала величезне значення для реалізації публічної влади. Так, наслідком першої з них стала монополізація політичної діяльності вузьким колом представників аристократичних родів, світських і духовних осіб, які представляли незначний відсоток населення країн Європи. Вони продовжували складати більшість чиновників центрального апарату та значну частину місцевого. Лише серед найнижчих службовців переважали вихідці з недворянських станів. Причому значна частина посад в державному апараті продавалась.

За таких умов монарх, що мав право законотворчості, вищої судової юрисдикції, виступав верховним головнокомандувачем королівської найманої армії та дворянського ополчення, часто не був необмеженим правителем. Наприклад, у Франції звичаєве право на півночі та римське право на півдні король не міг ні відмінити, ні змінити.

Водночас, у випадку Франції у розпорядженні короля знаходився розвинений державний апарат. У XVII ст., після закінчення релігійних воєн, за часів короля Генріха IV абсолютизм у Франції утвердився остаточно. Однією з опор абсолютизму було прагнення населення до миру, гарантія якого бачилася в сильній королівській владі.

Зміцнення абсолютизму у Франції відбулося за часів кардинала Рішельє, який здійснив рішучі заходи для підпорядкування знаті: багато замків було зруйновано, заборонялися дуелі між дворянами. Кардинал Мазаріні – перший міністр Людовіка XIV – продовжив політику Рішельє, спрямовану на зміцнення позицій абсолютизму. Після тривалої боротьби були придушені виступи знаті (фронда). За часів Мазаріні значно зміцнився державний апарат. Політику в дусі абсолютистських порядків здійснював і Людовік XIV.

Специфіка власне англійської політичної системи полягала в тому, що разом з сильною королівською владою в Англії продовжував існувати парламент, зберігалось місцеве самоврядування. Англійський король повинен був діяти у рамках загального права королівства і дотримуватися законів країни. Монарх розглядався як невід'ємна частина парламенту, як одна з його корпорацій разом з корпораціями громад, світських і духовних лордів. Вважалось, що тільки в парламенті король досягає вищої величі і його влада стає дійсно абсолютною. На відміну від Франції, в Англії також не було створено розгалуженої бюрократії.

Іспанія являла собою в політичному відношенні строкатий конгломерат роз'єднаних територій. Управління окремими частинами цієї величезної держави відтворювало той порядок, який склався в Арагон-Кастильському королівстві, що складало політичне ядро іспанської монархії. На чолі держави

стояв король, який очолював Кастильську раду. Управління іншими областями здійснювали віце-королі, що призначалися, як правило, з представників вищої кастильської знаті. Водночас посилення абсолютистських тенденцій обмежувало політичний вплив кортесів. На відміну від інших держав Європи абсолютна монархія в Іспанії не відіграла прогресивну роль і, не змогла забезпечити справжньої централізації.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

1. Внутренняя политика французского абсолютизма, 1533 – 1649 гг.: Северные и центральные провинции [Сборник документов] / Под ред. А. Д. Люблинской. Ленинград: Наука, 1980. 278 с.
2. Эдикт 1641 года, запрещающий парламентам вмешиваться в государственные дела и администрацию [Электронный ресурс] // Хрестоматия по всеобщей истории государства и права / Ред. З. М. Черниловский, сост. В.Н. Садиков. Москва: [б. и.], 1994. С. 265-266. Режим доступа: http://www.booksite.ru/localtxt/hre/sto/mat/iaу/vse/obs/ist/gos/pra/hrestomatiaу_vseobs_ist_gos_pra/5.htm#28
3. Королевская декларация 1626 года о сношении замков [Электронный ресурс] // Хрестоматия по всеобщей истории государства и права / Ред. З. М. Черниловский, сост. В. Н. Садиков. Москва: [б. и.], 1994. С. 265. Режим доступа: http://www.booksite.ru/localtxt/hre/sto/mat/iaу/vse/obs/ist/gos/pra/hrestomatiaу_vseobs_ist_gos_pra/5.htm#27
4. Сборник документов по истории нового времени. Буржуазные революции XVII – XVIII вв. / Под ред. В. Г. Сироткина. Москва, 1990. 304 с.
5. Сборник документов по истории нового времени стран Европы и Америки / Сост. Е. Е. Юровская. Москва: Высшая школа, 1990. 255 с.
6. Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648-1918 гг. / сост. Д. В. Кузнецов [Электронный ресурс]. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с. Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/152/68152/files/%D0%A5%D0%A0%D0%9>

5%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%AF%20%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%202..pdf

Література

7. Александрова С. П. Становление конституционной монархии в Англии [Электронный ресурс] // Личность. Культура. Общество. 2010. № 1. С. 266-273. Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1201854>
8. Александрова С. П. Утверждение в Англии формы правления в виде дуалистической монархии в результате «славной революции» 1688 г. // Правоведение. 2009. № 1. С. 239-244.
9. Андреев А. Р. Гений Франции, или Жизнь кардинала Ришелье: Документальное историческое исследование [Электронный ресурс]. Москва, 1999. 248 с. Режим доступа: <http://www.tnu.in.ua/study/books/entry-2749232.html>
10. Антипов В. С. Типология политики просвещенного абсолютизма [Электронный ресурс] // Метаморфозы истории. 2013. № 4. С. 217-241. Режим доступа: http://izd.pskgu.ru/projects/pgu/storage/metami/metami04/metami04_13.pdf
11. Ардашев П. Н. Абсолютная монархия на западе: История Европы по эпохам и странам в средние века и новое время [Электронный ресурс] / Под. ред. Н. И. Кареева и И. В. Лучицкого. Санкт-Петербург: БрокгаузЪ-ЕфронЪ, 1902. 183 с. Режим доступа: <http://static.my-shop.ru/product/pdf/110/1096554.pdf>
12. Берго И. Б. Парламентская оппозиция абсолютизму и попытки реформ в 1749-1766 годах [Электронный ресурс] // Французская революция XVIII в.: экономика, политика, идеология. Москва, 1988. С. 31-37. Режим доступа: http://istmat.info/files/uploads/29103/1988_fr_economy-politic-ideology_i-b-bergo.pdf

13. Блюш Ф. Людовик XIV [Электронный ресурс]. Москва: Ладомир, 1998. 818 с. Режим доступа: <https://www.libfox.ru/569995-fransua-blyush-lyudovik-xiv.html>
14. Вилар П. История Испании. Москва: АСТ, Астрель, 2006. 225 с.
15. Глаголева Е. Повседневная жизнь Франции в эпоху Ришелье и Людовика XIII. Москва: Молодая гвардия, 2007. 336 с.
16. Гончар В. Становлення парламентаризму: досвід Великобританії [Электронный ресурс] // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. Вип. 3. С. 12-16. Режим доступа: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_03\(34\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_03(34)/4.pdf)
17. Джеджула К.О. Історія Франції / Відп. ред. І. Д. Кундюба. Київ: Радянська школа, 1954. 654 с.
18. Дмитрієв А. Л. Вестфальський мир 1648 року і сучасне міжнародне право. Київ, 2001. 426 с.
19. Долиновский С. Л. Становление и развитие парламентской монархии в Великобритании [Электронный ресурс] // История государства и права. 2008. № 17. С. 35-37. Режим доступа: <http://www.center-bereg.ru/o4100.html>
20. Ибнеева Г. В. Политика просвещенного абсолютизма в империи Габсбургов и России: институциональный аспект [Электронный ресурс] // Проблемы истории России. 2011. Вып. 9. С. 170-179. Режим доступа: <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/22226/1/pir2011-16.pdf>
21. История Франции: В трех томах / Ред. кол.: А. З. Манфред (отв. ред.), В. М. Далин, В. В. Загладин, С. Н. Павлова, С. Д. Сказкин. Москва: Наука, 1972. Т. 1. 360 с.
22. Каменецкий Б. А. Идеиная борьба в Англии в период кризиса абсолютизма (конец XVI – начало XVII в.): Политико-юридический аспект [Электронный ресурс] // Средние века. 1980. Вып. 43. С. 162-190. Режим доступа: <http://www.srednieveka.ru/upload/journal/43.162-190.pdf>

23. Кареев Н.И. Западноевропейская абсолютная монархия XVI, XVII и XVIII веков [Электронный ресурс]. Санкт-Петербург: Тип. М. М. Стасюлевича, 1908. 460 с. Режим доступа: <http://www.runivers.ru/lib/book3199/10262/>
24. Кожокин Е. М. Государство и народ от Фронды до Великой Французской революции. Москва: Наука, 1989. 176 с.
25. Колосов Н. Е. Абсолютная монархия во Франции // Вопросы истории. 1989. № 1. С. 43-57.
26. Косминский Е. А. Абсолютизм во Франции. Москва, 1969. 324 с.
27. Кучма В. В. Создание и деятельность органов общей полиции во Франции в период абсолютизма [Электронный ресурс] // Античная древность и средние века. Свердловск, 1978. Вып. 15. С. 83-95. Режим доступа: <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/2318/1/adsv-15-07.pdf>
28. Лабутина Т. Л. Английская революция и интеллектуальное развитие общества в середине XVII // Вопросы истории. 2006. № 4. С. 111-124.
29. Ландина Л. В. Французские монархи эпохи абсолютизма и их окружение: дискурс советской историографии 1920 – 50-х гг. [Электронный ресурс] // Крыніцазнаўства і дапаможныя гістарычныя дысцыпліны: Навуковы зборник. Вып. 11. Мінск, БДУ. 2016. С. 89-102. Режим доступа: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/165617/1/83-102.pdf>
30. Лысяков В.Б. Людовик XIV о государстве и монаршей власти // Новая и новейшая история. 2002. № 5. С. 186-199.
31. Люблинская А. Д. Франция при Ришелье. Французский абсолютизм в 1630 – 1642 гг. Ленинград: Наука, 1982. 275 с.
32. Люблинская А. Д. Французский абсолютизм в первой трети XVII в. Москва, Ленинград: Наука, 1965. 362 с.
33. Малов В. Ж.-Б. Кольбер. Абсолютистская бюрократия и французское общество. Москва: Наука, 1991. 240 с.

34. Малов В. Н. Людовик XIV // Новая и новейшая история. 1996. № 6. С. 152-169.
35. Малов В. Н. Три этапа и два пути развития французского абсолютизма // Французский ежегодник. 2005: Абсолютизм во Франции. К 100-летию Б. Ф. Поршнева (1905 – 1972) [Электронный ресурс]. Москва. С. 96-142. Режим доступа: <http://annuaire-fr.igh.ru/system/articles/pdfs/000/000/212/original/6fd98d74a6a3736d517d3f41d02bcf457906a2fe.pdf?1438756288>
36. Медушевский А. Н. Абсолютизм XVI – XVII вв. в современной западной историографии // Новая и новейшая история. 1991. № 3. С. 30-43.
37. Нестеренко Л. О. Характер та значення раннього етапу розвитку абсолютизму в Західній Європі [Електронний ресурс] // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. 2000. Вип. IX. С. 147-156. Режим доступа: http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/9/15.pdf
38. Нова історія. Ч. 1. 1640-1870 / За ред. О. Нарочницького. Київ: Вища школа, 1975. 667 с.
39. Новая история стран Европы и Америки. Учеб. для вузов / И. М. Кривогуз, В. Н. Виноградов, Н. М. Гусева и др.; Под ред. И. М. Кривогуза. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Дрофа, 2002. 912 с.
40. Поршнев Б. Ф. Франция, Английская революция и европейская политика в середине XVII в. Москва: Наука, 1970. 388 с.
41. Рогинская А. Е. Очерки по истории Франции (XVII – XIX вв.). Москва: Изд-во ИМО, 1958. 368 с.
42. Сигачева Е. Л. Парламентская монархия как форма правления [Электронный ресурс] // Мир юридической науки. 2010. № 2. С. 13-23. Режим доступа: <http://ispecspb.ru/mjun-2-9.pdf>
43. Суховерхов В. В. Испания первой половины XVIII века: начало модернизаторских инициатив «просвещенного абсолютизма»

- [Электронный ресурс] // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. История и политология. 2010. № 1. С. 44-51. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispaniya-pervoy-poloviny-xviii-veka-nachalo-modernizatorskih-initsiativ-prosveschennogo-absolyutizma>
44. Суховерхов В. В. История Испании последней четверти XV – первой четверти XVII в. (от политического могущества к экономическому упадку): курс лекций [Электронный ресурс]. Москва: МГЛИ, 2008. 181 с. Режим доступа: <https://search.rsl.ru/ru/record/01004593462>
45. Суховерхов В. В. Преобразования “просвещенного абсолютизма” в Испании XVIII в. [Электронный ресурс] // Вопросы истории. 2010. № 9. С. 35-51. Режим доступа: http://www.reenactor.ru/ARH/PDF/Sychoverhov_00.pdf
46. Томсинов В. А. Государственный строй абсолютной монархии в Англии: новый взгляд [Электронный ресурс] // Вестник Московского городского педагогического университета. Серия «Юридические науки». 2014. № 4 (16). С. 37-52. Режим доступа: http://tomsinov.com/IGPZS/gos_stroy_absolut_monarhii_v_anglii.pdf
47. Хеншелл Н. Миф абсолютизма. Перемены и преемственность в развитии западноевропейской монархии Нового времени [Электронный ресурс]. Санкт-Петербург: Алетейя, 2003. 271 с. Режим доступа: http://royallib.com/book/henshell_nikolas/mif_absolyutizma_peremeni_i_preeemstvennost_v_razvitii_zapadnoevropeyskoy_monarhii_rannego_novogo_vremeni.html
48. Хома Н. Н. Історія держави і права зарубіжних країн. Львів: Новий Світ-2000, 2004. 480 с.
49. Черкасов П. П. Ришелье // Вопросы истории. 1989. № 7. С. 72-92.
50. Черкасов П. П. Кардинал Ришелье. Москва: Международные отношения, 1990. 384 с.

51. Чистозвонов А. Н. Некоторые аспекты проблемы генезиса абсолютизма // Вопросы истории. 1968. № 5. С. 46-62.
52. Шмидт С. О., Гутнова Е. В., Исламов Т. Абсолютизм в странах Западной Европы и в России (опыт сравнительного изучения) // Новая и новейшая история. 1985. № 3. С. 42-56.
53. Штокмар В. В. Экономическая политика английского абсолютизма в эпоху его расцвета. Москва, 1962. 287 с.
54. Юровская Е. Е. Франция во второй половине XVII – XVIII вв. // Новая история стран Европы и Америки. Первый период: Учеб. по спец. “История” / В. Н. Виноградов, Н. М. Гусева, А. М. Зверев и др. / Под ред. Е. Е. Юровской и И. М. Кривогуза. Москва: Высшая школа, 1997. С. 64-86.